

Юлія Юсип-Якимович

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК МИСТЕЦТВА ЕПОХИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 2 (32) 2014
УДК 372.882.001.76 "18/19"

Юсип-Якимович Ю. Інноваційні методи викладання світової літератури як мистецтва епохи; 11 стор.; бібліографічних джерел – 32; мова українська.

Анотація. У статті розглядаються інноваційні методи викладання світової літератури як мистецтва епохи в розрізі інших мистецтв на прикладі епохи модернізму кінця 19 – поч. 20 ст. методом проекту. Проаналізовані дві течії модернізму – імпресіонізм та символізм, що проходять крізь світове мистецтво: малярство, музику, скульптуру та літературу.

Ключові слова: інноваційні технології, прийоми навчання, асоціативна лекція, мистецтво епохи, імпресіонізм, символізм.

Інновація (англ. *innovation*) – нововведення, упровадження нових ідей, технологій; методи і засоби, що супроводжують етапи реалізації нововведення, адже майбутнє за системою навчання, що має вкладатися в схему «учень – технологія – учитель».

Технологія – це комплекс, що складається із запланованих результатів; із засобів оцінювання

для корекції та вибору оптимальних методів, прийомів навчання, оптимальних для певної конкретної ситуації; із набору моделей навчання, розроблених учителем на цій основі.

З експериментами в освіті США в кінці XIX – на початку XX ст. пов'язують дослідники початок історії методу проектів як педагогічної технології.

Метод проекту через програму «Microsoft Power Point» робить можливим подавати оглядові теми зі світової літератури як виду мистецтва епохи в розрізі інших мистецтв – живопису, музики, скульптури, архітектури.

За змістом – це літературна лекція, яка розпочинає новий історико-літературний чи мистецький період, новий напрям у цьому періоді.

За формою – це асоціативна лекція, структура якої ґрунтується на різноманітних паралелях до художніх явищ інших мистецтв тієї ж епохи – живопису, скульптури, архітектури і т.д., коли дух

і поетика художнього слова розглядаються в єдності мистецького втілення епохи.

Завданням літературної освіти, на наш погляд, є виховання людини з високою естетичною свідомістю, зі встановленням асоціативних зв'язків у свідомості людини поступово формується уява про розвиток письменства як мистецького, самоцінного явища.

Мета такої лекції – подати тему світової літератури як мистецтва слова в зіставленні з іншими видами мистецтв, які характерні для тієї чи іншої історичної епохи і мають ознаки епохи чи напрямку, якими є спільні естетичні принципи, домінанти епохи, художній світ митця, концепція

сприймання людиною навколишнього світу, завдання митця, особливості поетики, стильової доміанти у творчості письменників різних літератур (європейських і слов'янських), чим вводиться творчість того чи ін. письменника у світовий літературний та загальномистецький контекст. У такий спосіб завдяки компаративному методу систематизується складна теоретична інформація, увиразнюється специфіка напрямку.

Особливо складною для сприйняття є *мистецька модерна*. Творчість модерністів має елітарний характер, це мистецтво «усвідомлено суб'єктивне», у них глибока увага до підсвідомого у людській психіці. Модернізм представлений багатьма течіями. Це імпресіонізм, символізм, експресіонізм, футуризм, сюрреалізм, акмеїзм.

На наш погляд, асоціативну лекцію слід починати з характеристики епохи кінця 19 – поч. 20 ст. з характеристики суспільних явищ:

1) прискорення темпів життя – розвиток технологій, виробництва;

2) зростання невизначеності – конкурентної боротьби, порушення міжособистісних відносин, зростання соціальних проблем життя, почуття: розчарування, депресія кінця століття.

Відображення в мистецтві:

1) індивідуалізму (акцент на творчій свободі митця, оригінальність і індивідуальність його створення);

2) швидке чергування художніх стилів (імпресіонізм, символізм експресіонізм, футуризм, сюрреалізм, акмеїзм);

3) антисоціальні, в основному протиміщанські відносини

4) богема (спокійний спосіб життя, рецесія).

Імпресіонізм як стильовий напрям у мистецтві модернізму проявився, окрім художньої літератури, насамперед у живописі, музиці, скульптурі, архітектурі. Імпресіонізм від лат. *impresio* – відчуття.

У живописі – це художній напрям, який був представлений групою вільних молодих художників у Парижі в 1874-му році.

Назва походить від картини *Клода Моне* «Імпресія. Схід сонця».

Виникнувши у французькому живописі другої пол. 19ст., він невдовзі став надбанням інших вищенаведених мистецтв. Усіх митців цього напрямку єднала спільна естетична платформа на філософських засадах відчуттів, сконцентрованих на витонченому відтворенні миттєвих вражень художника. Імпресіонізм прагнув відтворити безпосереднє враження, неспотворене раціональними чи емпіричними знаннями.

В образотворчому мистецтві його представляють художники: К. Моне («Імпресія. «Схід сонця») П. Сезанн («Плавання») О. Ренуар («Дії на сонці»), Е. Мане, Е. Дега, А. Сіслей, К. Піссаро, А. Гійомен. Демонструються картини.

Художні полотна імпресіоністів свідчать, що живопис уже покладався на гру чуттєвих

сприймань, тут заграли життєрадісні вітальні спалахи живих барв сонячного і місячного освітлення. На полотнах миттєво схоплених пейзажів – ледь вловимі відтінки світла, що переливались чистими фарбами, сяяли, розчиняючи контури. Їх живописна техніка виражала гру світла.

Як зазначає Ю. Ковалів, для стилю імпресіоністів були характерні «чиста колористика із застосуванням техніки динамізму, пуантилізму, принцип мальовничості, музичності, єдності чуттів... Щире прагнення імпресіоністів утілити тремтливу, ледве вловиму поезію життя» [12, с.200].

В інших країнах – у Німеччині, зокрема, відомі імпресіоністичні полотна М. Лібермана, Л. Корінта, М. Слефогта; в Австрії – це художники віденського «Сецесіону» – Г. Клімт, Е. Шіле.

На теренах Славії – у Чехії: Л. Вичулковського, А. Славічека; в Україні – А. Малевича, О. Мурашка, М. Бурачека; у Росії – І. Грабара, К. Коровіна.

У музиці теж художні відкриття – імпресіоністичні твори К. Дебюссі, М. Равеля, П. Дюка, Ф. Шмідта, К. Шимановського, О. Скрибіна, І. Стравінського, Р. Вагнера.

У скульптурі – у творіннях О. Родена, М. Россо, Й. Ольбрахта, О. Вагнера.

Основоположниками імпресіонізму в *художній літературі* вважають братів Едмона і Жуля Гонкурів.

Ш. Бодлер переносив принципи колоризму на лірику, пов'язував її з музичним настроєм поетичного мовлення, що відстоював і П. Верлен у маніфесті «Мистецтво поетичне». Поезія стає плинною, з непостійним ритмом, переходячи іноді в прозу (поезія в прозі), з майстерним фонетичним інструментуванням, уживанням ониматопей, формуванням багатих звукових образів.

Естетика імпресіонізму характерна для творів К. Гамсуна («Голод», «Пан», «Вікторія», «Жінки біля колодязя», «Кільце замикається»), О. Уайльда («Портрет Доріана Грея»), Е.-М. Форстера («Кімната з виглядом») та ін. Австрійські письменники-імпресіоністи – Г. Бар, С. Цвейг, А. Шніцлер, Д. фон Лілієнкрон, П. Альтенберг, Г. фон Гофмансталь.

Цей стиль продовжили польські письменники – З. Пшемський, С. Пшибишевський, С. І. Віткевич, С. Жеромський, Я. Каспрович, К. Пшерва-Тетмасер, В. Реймонт; чеські – Я. Врхлицький, словацькі – І. Краско, В. Галл, В. Рой; болгарські – П. Славейков, П. Яворов; російські – А. Чехов, Б. Зайцев, Л. Андреев, І. Анненський; українські – М. Коцюбинський, О. Кобилянська, С. Васильченко, В. Винниченко. Пізніше – Г. Михайличенко, В. Чумак, Г. Косинка, М. Хвильовий, А. Головка та ін.

Звуковий живопис реалізував в українській літературі М. Коцюбинський, а згодом – П. Тичина. Імпресіоністична образність характерна для творів

В. Еллана-Блакитного, В. Чумака, Г. Михайличенка, О. Олесь, Є. Плузника, Т.Осьмачки.

Під впливом імпресіонізму творили чеські письменники Ф.Шрамак, А. Сова, В. Мршттик, К. Главачек. Нове світовідчуття вимагало і нових мовно-стильових засобів, яскравих тропів, ускладнених асоціацій, посиленої емоційності. Творам, що написані в імпресіоністичній манері, притаманні заглибленість у внутрішній психодуховний світ індивідуума, лірична сугестивність, яка справляє особливий вплив на читачів, тонкий естетизм.

У художній літературі «першорядне значення переносилося на враження, часто блискуче, суб'єктивне, «схоплення» мінливих ефектів предмета [12, с.202]. Домінував принцип синестезії: емоційно забарвленим ставало все – від фонетики, інтонації до використання у зображенні кольорів і звучань.

Символізм як стильовий напрям у мистецтві модернізму.

Символізм (гр. symbolon – знак) – з'явився у 70 – 80-их роках XIX століття у Франції. Цінність мистецтва символізм вбачав у творчому осяянні, «чистому пізнанні», «чистій поезії», пов'язаний з музикою, яка є провідною в синтезі мистецтв. Символісти заявляли, що не дійсність, а мистецтво первинне, ставилися до творчості як до священодійства. Вони прагнули передати інтуїцію творця, його мрію, музику почуття, відтворити таємниці людської психіки, зануритися у «світ у собі». У творах символістів пейзаж, дія, герої, кольори, звуки мають подвійне значення.

В образотворчому мистецтві символізм представляють художники: Ян Крайслер («Казка», «Чорне озеро»), Макс Швабінський («Бідна земля»).

У музиці – твори Р.Вагнера: «Мистецтво і революція», «Художній твір майбутнього», «Опера й драма».

За Верленом, «найперше – музики в слові» («Поетичне мистецтво»).

А. Белий писав, що з символа бризкає музика, вона обходить свідомість, пробуджує музику душі: «Знову воскресє в слові музична сила звуку; знову захоплюємось ми не сенсом, а звуком слів; у цьому захопленні ми несвідомо відчуваємо, що в самому звуковому й образному вираженні приховано глибинний життєвий сенс слова – бути словом творчим» [2, с.134].

«Література поринала у властиву для музики міфосимфонічну тотожність» [12, с.188].

Предтеча символізму – американський письменник Едгар Аллан По. Він вважав, що поет повинен насамперед вразити читача формою, ритмами, алітераціями, строфікою. Ідеї Е. По розвинув французький поет Шарль Бодлер, який твердив, що поезія мусить викликати в читачів світле, високе, але неясне захоплення, яке викликає музика Р.Вагнера.

Згодом символізм поширився в Австрії, Англії, Німеччині, Бельгії, Норвегії та ін. країнах. Творча історія символізму почалася з літературних зустрічей у Малларме, у яких брали участь поети Р. Гіль, П. Кіяр, Е. Мікаель, А. Жід, П. Клодель, П. Валері. Першими маніфестами символізму були «Трактат про слово» Р. Гіля і стаття Ж. Мореаса «Літературний маніфест.Символізм». Поетика символізму яскраво виявилася у збірнику «Сонети до Вагнера», у творах Ж. Мореаса, А. де Реньє, С. Мерріля.

Найбільші досягнення французького символізму пов'язані з творчістю Ш. Бодлера, А. Рембо.

Символізм переступив межі Франції, розлився по Європі, викристалізувався у літературно-художніх осередках інших країн.

Основи естетики символізму найшвидше знайшли своїх прихильників у франкомовній літературі Бельгії. Зокрема, у Лювєнському університеті в 1886р. був заснований літературний гурток, куди входили поети-символісти Е. Верхарн, Ж. Роденбах, М. Метерлінк, які почали видавати часопис «Молода Бельгія»(1885-1895 рр.), де постійно друкували твори французьких символістів С. Малларме, А. де Реньє.

Значно збагатили течію європейського символізму представники «Молодої Німеччини»: німецькі письменники Георгі, А. Момберт, Р. Демель, Й. Шлафф.

Представниками «Молодої Англії» були письменники Ч. Свінберн, О. Уайльд, А.Саймонс.

У «Молодій Італії» найвідомішим було ім'я письменника Габріелле Д'Аннунціо.

Слов'янські літератури не залишалися осторонь світоглядного, естетичного, художнього перелому кінця XIX – поч. XX ст.

Раніше, ніж на інших теренах Славії, вплив французької символістської школи поширився у польській літературі.

У 1890 р. польські поети об'єдналися в "Молоду Польщу", куди ввійшли С.Пшибишевський (він був учасником ще "Молодої Німеччини"), С.Виспянський, С.Жиромський, В.Реймонт, В.Оркан, В.Сєрошевський, Г.Синкевич, К.Тетмаєр, Я.Каспрович.

У Чехії послідовним сповідником модерністського мистецтва в душі "Молодої Польщі" був часопис "Moderní revue", заснований у 1894р. А.Прохазкою та І.Карасеком.

Виразні ознаки поезики імпресіонізму, символізму наявні у творчості чеських письменників А. Сиви, О. Бржезіни, К. Главачека, Й. Махара та інших.

Найвідомішими представниками словацької модерні були письменники Й. Тайовський, Б. Тірава, Я. Єсенський, В. Рой, І. Краско.

Болгарські письменники модерністських поглядів К. Кристев, П.Славейков, П. Тодоров, П. Яворов, К. Христев об'єдналися навколо журналу "Мисъл".

У Хорватії виник рух "хорватської модерні", яку очолив Бранімір Ливадич. Поезія хорватської модерні висунула постаті – Д. Дом'янич, В. Видрича, В. Назора, М. Беговича, М. Мар'яновича.

Хорватську символістську прозу представляли у другій половині 90-х років Й. Косор, Д. Шимунович, Ф. Галович, І. Козарця.

У Словенії ядром літературного модерну стали І. Цанкар, Д. Кетте, О. Жупанчич, Й. Мурн-Олександров.

Першими російськими символістами вважають Валерія Брюсова, К. Бальмонта. До символістів у російській літературі належали, як відомо, А. Бєлий, О. Блок, І. Анненський, Д. Мережковський, І. Коневський, В. Іванов, Л. Андрєєв та ін.

В Україні на зламі ХІХ – ХХ століть модерні тенденції теж пов'язані із загальноєвропейським літературним життям. "Ніколи в українській літературі – ні до перелому сторіч, ні після нього, – як зазначає Б. Рубчак, – не було такого щирого захоплення паралельними літературними процесами на Заході, такого зацікавлення в них і знання їх – як в час між, скажімо, 1885-1914 роками" [20, с.25].

Нове покоління літераторів представляли В. Стефаник, М. Черемшина, О. Кобилянська, Л. Мартович, А. Кримський, М. Вороний, М. Чернявський, П. Карманський, В. Пачовський, О. Луцький, М. Філянський, Г. Хоткевич, Г. Чупринка, Б. Лепкий, М. Яцків, О. Олесь та інші.

Львівські літератори об'єдналися в групу "Молода Муза", яка існувала з 1907 по 1909 роки, куди, як відомо, входили П. Карманський,

В. Пачовський, Б. Лепкий, С. Чарнецький, О. Луцький, С. Твердохліб, В. Бірчак, М. Яцків. Група мала свій друкований орган – журнал "Світ".

Київська група літераторів згуртувалася навколо журналу "Українська хата", який виходив з 1909 по 1914 рр. Теоретиками "Української хати" були М. Євшан, М. Шаповал.

Тут друкували свої твори Г. Чупринка, О. Олесь, Г. Хоткевич, А. Товкачевський, П. Богацький, Г. Журба. Журнал друкував переклади творів Ш. Бодлера, М. Метерлінка, К. Гамсуна, Г. Манна та інших.

Оскільки вивчення літературного напрямку при викладанні світової літератури належить до найскладніших, засвоєваних теоретичних понять, то як інноваційну технологію вивчення літературного напрямку можна використати метод проекту, демонструючи в мультимедійній презентації репродукції живописних полотен митців, музичних творів епохи, скульптур, що розширить асоціативний ряд і сформує у свідомості реципієнта модель певного напрямку, підготує ґрунт для сприймання літературних творів письменників різних літератур однієї епохи чи напрямку. За структурою як синтез мистецтв та асоціативну за формою лекцію можна запропонувати з різних літературних напрямків: готики чи монументального стилю, ренесансу, бароко, класицизму, сентименталізму, романтизму, реалізму, натуралізму, модернізму та його стильових течій, авангардизму і його стильових течій, соціалістичного реалізму, постмодернізму, які, безперечно, представлені різними видами мистецтв.

Література

1. Агеєва В.П. Стильові моделі імпресіонізму в українській прозі першої половини ХХ ст. – Автореф. докт. дис. – К: 1995.
2. Бєлий А. Символизм как миропонимание / Андрей Бєлий. – М.: Республика, 1994. – 528 с.
3. Брюсов В. Далєкие и близкие (К. Бальмонт, статья первая) // Полное собрание сочинений. – Т.7.- С.267 – 299.
4. Будагова Л.Н. Бунт "поколения 90-х годов" и поэзия Й. Махара, О.Бржезины, А. Сова // Литература славянских и балканских народов конца ХІХ – нач. ХХ в. Реализм и другие течения. М: Наука, 1976.- С.187-225.
5. Витт В.В. Польская проза конца ХІХ – начала ХХ в. К вопросу о типологии реализации // Литература славянских и балканских народов конца ХІХ – нач. ХХ в. : Реализм другие течения. – М: Наука, 1976.- С.52 – 91.
6. Вичев Добри Българският модернизъм. Опыт за някои уточнения и обобщения // Литературна мисъл. – 1988. – № 10.- С.61- 63.
7. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурс раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. – Львів, 1997.
8. Ильина Г.Я. Хорватский роман конца ХІХ – нач. ХХ в. // Литература славянских и балканских народов конца ХІХ – нач. ХХ в. Реализм и другие течения. – М.: Наука, 1976.- С.152 -187.
9. Ільницький М. Від "Молодої Музи" до "Празької школи" – Львів, 1995.
10. Евнина Е. Проблема літературного імпресіонізму и различные тенденции его развития во французской прозе конца ХІХ – нач. ХХ века // Импрессионисты, их современники, их соратники. Живопись. Графика. Литература. Музыка. Под ред. А.Д. Чегодаева и др.- М.: Искусство, 1975.- С.254 – 286.
11. Кирова Лилия. Към въпроса за модернизма на славянския юг // Литературна мисъл.- 1989. – № 3.- С.27- 31.
12. Ковалів Ю. Історія української літератури кінець ХІХ – поч.ХХ ст.. – Т.перший. У пошуках іманентного сенсу. – К.: Видавничий центр «Академія», 2013. – 510 с.

13. Корецкая И.В. Импрессионизм в поэзии и эстетике символизма. // Литературно-эстетические концепции России конца XIX – нач. XX в. – М.: Наука, 1975.- С.207 – 251.
14. Кузнецов О.Б. Импрессионизм в украинській прозі кінця XIX – поч. XX ст. Проблеми естетики і поезії. – К., 1995.
15. Марков Д.Ф. Реализм и другие течения в болгарской литературе конца XIX – нач. XXв. // Литература славянских и балканских народов конца XIX – нач. XX веков. – М.: Наука, 1976.- С.9 – 52.
16. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі.- К.:Либідь, 1977- 358с.
17. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму. – Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 2002 – 392 с.
18. Пригодій С. Літературний імпрессионізм в Україні і США (типологія та національні особливості). – К.: Нора-принт, 1998. – 311с.
19. Рисак О. “Найперше – музика в слові”. Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кінця XIX –поч. XX ст. –Луцьк: Вежа, 1999.- 402 с.
20. Рубчак Б. Пробний лет // Розсипані перли. Поети «Молодої Музи». – К., 1991.- С.18 – 41.
21. Рябова Е.И. Иван Цанкар и течения словенской литературы конца XIX – XX века. // Литература славянских и балканских народов конца XIX – нач. XX в. Реализм и другие течения. – М.: Наука, 1976. – С.225-262.
22. Толмачев М.В. Мир Гонкуров – В кн.: Э. и Ж. де Гонкур. Жермини Америса Фостен. Отрывки из дневника. – М., 1990.
23. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. – у 5 томах. – Т.1. – К.: Наукова думка, 1987.
24. Франко І.Я. Старе й нове в сучасній українській літературі // Зібрання творів у 50-и томах. – Т.35. – К.: Наукова думка, 1982. – С.91- 112.
25. Франко І.Я. З останніх десятиліть XIX віку // Зібрання творів у 50-и томах. – Т.41. – К.: Наукова думка, 1984.- С.471 – 531.
26. Хабермас Ю. Модерн – незавершений проект // Вопросы философии. – 1992. – № 4.- С.40 – 44.
27. Balakian A. Miedzynarodowy charakter symbolizmu // Antologia zagranicznej komparatystyki literackiej. – Warszawa: Institut kultury, 1997.
28. Černá M. Lyrika srbské moderny. – Slavia, 1988. – R.57.- S.91-104.
29. Flaker A. Symbolism or Modernism in Slavic literatures? // Russian literature. –1979. – №7.- С.343 – 347.
30. Hronková J. K problematice bulgarské moderny. – Slavia, 1988. – R.57.-S.85-90.
31. Hutnikiewicz A. Mloda Polska. – Warszawa, PWN, 1996 – 484 S.
32. Kudělka V. Problemy slovinské moderny v širších souvislostech jíhoslovanských.- Slavia. – 1988. – R. 57 – S.119 – 128.

Юлія Юсип-Якимович
ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
КАК ИСКУССТВА ЭПОХИ

Аннотация. В статье рассматриваются инновационные методы преподавания мировой литературы как искусства эпохи в разрезе других искусств на примере эпохи модернизма конца 19 – нач. 20 в. методом проекта.

Проанализированы два течения модернизма – импрессионизм и символизм, проходящих сквозь мировое искусство: живопись, музыку, скульптуру и литературу.

Ключевые слова: инновационные технологии, приемы обучения, ассоциативная лекция, искусство эпохи, импрессионизм, символизм.

Julia Jusyp-Jakymovytsch
INNOVATIONSMETHODEN BEIM UNTERRICHT DER WELTLITERATUR ALS KUNST DER EPOCHE
Zusammenfassung. In der Abhandlung werden die Innovationsmethoden beim Unterricht der Weltliteratur als Kunst der Epoche im Zusammenhang mit anderen Künsten am Beispiel der Epoche des Modernismus Ende des 19. und Anfang des 20. Jahrhunderts mittels der Entwurfsmethode betrachtet.

Es wurden zwei Strömungen des Modernismus – Impressionismus und Symbolismus – analysiert, die in die Weltmalerei, Musik, Skulptur und Literatur eingedrungen sind.

Kernwörter: Innovationstechnologien, Unterrichtsmethoden, assoziative Vorlesung, Kunst der Epoche, Impressionismus, Symbolismus.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2014 р.

Юсип-Якимович Юлія – доц. каф. словацької філології філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ».